

ارزش اخلاقی عفو/ چه موقع نباید گذشت کرد؟

انسان در عفو باید همواره مصالح خود و جامعه را در نظر داشته باشد بر این اساس، همیشه معلوم نیست که عفو بهترین راه باشد؛ مثلا ممکن است تنبیه و مجازات فردی که حق و حقوق دیگران را پایمال نموده است، موجب جلوگیری از تکرار آن کار بد شود.

خبرگزاری مهر- انسان در عفو باید همواره مصالح خود و جامعه را در نظر داشته باشد بر این اساس، همیشه معلوم نیست که عفو بهترین راه باشد؛ مثلا ممکن است تنبیه و مجازات فردی که حق و حقوق دیگران را پایمال نموده است، موجب جلوگیری از تکرار آن کار بد شود.

یکی از بزرگترین فضایل اخلاقی که در قرآن کریم و روایات مورد تاکید فراوان قرار گرفته، مسئله عفو و گذشت است. قرآن کریم در یکی از آیات درباره عفو می فرماید: کسانی که از مال خود به فقرا در حال وسعت و تنگدستی انفاق می کنند و خشم و غضب فرو می نشانند و از بدی مردم در می گذرند. (سوره آل عمران آیه 134)

سئوالی در این جا مطرح شود این است که آیا این فضیلت اخلاقی ارزش مطلق دارد یا نسبی؟ به دیگر سخن، آیا انسان در همه جا و تحت هر شرایطی باید از دیگران عفو کند یا خیر؟

گذشته از بحث نسبت که در فلسفه اخلاق مطرح است و بر اساس آن ارزش ها کاملا تابع موضوعاتش قلمداد می شوند، باید گفت گاهی یک کار، مصداق چند عنوان واقع می شود، برای مثال اگر در زمان طاغوت از ما در مورد شخص مظلومی که از دست ماموران ساواک گریخته و به ما پناه آورده سؤال می شد که آیا او را دیده ایم یا نه، باید چه می گفتیم؟ آیا می بایست از آن جهت که دروغ گفتن خوب نیست، مخفی گاه آن شخص را نشان می دادیم، یا اینکه برای نجات جان آن فرد مظلوم می باید اظهار بی اطلاعی می کردیم و در پاسخ می گفتیم "نمی دانم"؟ اگر می گفتیم "نمی دانم گر چه این پاسخ ما عنوان دروغ گویی است، اما عنوان دیگری هم داشت و آن "نجات یک شخص بی گناه" است. در این جا، باید دید ارزش کدام یک بیشتر است؛ ارزش راست گفتن یا ارزش نجات دادن یک انسان بی گناه از دست فردی ظالم؟

مسئله عفو از دیگران نیز دارای چنین حکمی است؛ یعنی ممکن است با مطرح شدن چند عنوان دیگر، ارزش آن تغییر کند. اگر عفو از کسی موجب تضییع حقوق فرد یا افراد دیگری شود، حکم متفاوتی پیدا می کند، مثلا اگر فردی با دیگری در مالی شریک است و شخص در آن مال خیانت کرده، در این جا اگر بخواهد او را مورد عفو و بخشش قرار دهد، به شریک خود ظلم کرده است، چرا که ممکن است وی از این اقدام راضی نباشد در این جا، گذشتن از حق خود، موجب تضییع حق دیگری می شود که از نظر شرع و اخلاق پسندیده نیست. همچنین گاهی عفو یک گناهکار، موجب گستاخی وی می گردد؛ یعنی موجب می شود که آن شخص، کار زشت و ناپسند خود را تکرار نماید. فلسفه عفو و گذشت این است که انسان خاطی متنبه شده، خود را اصلاح نماید و دشمنی او به دوستی تبدیل گردد. بنابراین اگر عفو موجب جری تر شدن فرد گناهکار گردد، نباید از او گذشت نمود.

به طور کلی، انسان در عفو باید همواره مصالح خود و جامعه را در نظر داشته باشد بر این اساس، همیشه معلوم نیست که عفو بهترین راه باشد؛ مثلا ممکن است تنبیه و مجازات فردی که حق و حقوق دیگران را پایمال نموده است، موجب جلوگیری از تکرار آن کار بد شود.

اصولا یکی از فلسفه های احکام مجازات در اسلام، همین نکته است که فرد و جامعه هر دو اصلاح شوند. این که اسلام در برخی از موارد دستور داده حد فرد گناهکار در ملاء عام جاری شود برای این است که دیگران هم عبرت بگیرند و مرتکب چنین کاری نشوند. اجرای حدود الهی موجب رحمت و حیات جامعه می شود. قرآن هم بر این مسئله تاکید می نماید: آنان که از احکام خدا سرپیچی می کنند آنها به حقیقت ستمکارانند (سوره بقره 229).

البته در مواردی که مصالح اسلام و جامعه اسلامی اقتضا کند، حاکم شرع (ولی فقیه) حق دارد حدود را ببخشد. بنابراین فلسفه اجرای حدود، دیات و قصاص این است که از شیوع فساد در جامعه جلوگیری گردد. در روایات آمده که برکت اجرای یک حد از حدود الهی در جامعه، از باران وسیعی که بر زمین ببارد و همه جا را سرسبز و خرم نماید بیشتر است.

رعایت مصالح جامعه از حفظ آبروی دو نفر که اعمال منافی عفت انجام داده اند، بسیار مهمتر است؛ چه بسا اجرای حدود الهی از عفو و بخشش برخی گناهکار بسیار بیشتر باشد. حضرت امام صادق (ع) می فرمایند: از کسی که به شما ستم کرده است گذشت کنید،

همان طور که دوست دارید دیگران از شما گذشت کند. البته باید به این نکته توجه داشته باشیم که ما حق نداریم کسانی را که در بیت المال خیانت کرده اند مورد عفو و بخشش قرار دهیم؛ ما فقط می توانیم از حق خود بگذریم.

نکته دیگر، مسئله "حق الله" و "حق الناس" است. اگر کسی نسبت به دیگری مرتکب جنایتی شده و حتی مورد بخشش آن شخص هم قرار گرفته باشد، الزاما مورد بخشش خدا قرار نمی گیرد. به دیگر سخن، با گذشت صاحب حق، حق خدا بخشیده نمی شود. حق خدا با توبه و پذیرش آن از سوی پروردگار بخشیده می شود. بنابراین، در این موارد علاوه بر این که باید رضایت مردم را جلب نماییم، باید از درگاه خداوند نیز طلب عفو و بخشش نماییم تا خالق هستی هم از گناه ما درگذرد.

امام صادق (ع) به درس گرفتن از عفو و کرم الهی توصیه کرده می فرمایند یکی از صفات خدای متعال این است که بد و خوب هر دو را مورد رحمت خود قرار می دهد. ما انسان ها هم باید سعی کنیم مظهر صفات خدا باشیم؛ یعنی در مواردی که حکمت و مصلحت اقتضاء می کند، با همه مردم، اعم از انسان های خوب و بد، رفتاری توأم با مهر و عطوفت داشته باشیم. این هم انگیزه بالاتری است که انسان ها کوشش نمایند صفت رحمانیت الهی را در خود تقویت کنند؛ زیرا خداوند که کمال مطلق است؛ گناهکاران را از رحمت خود محروم نمی سازد.